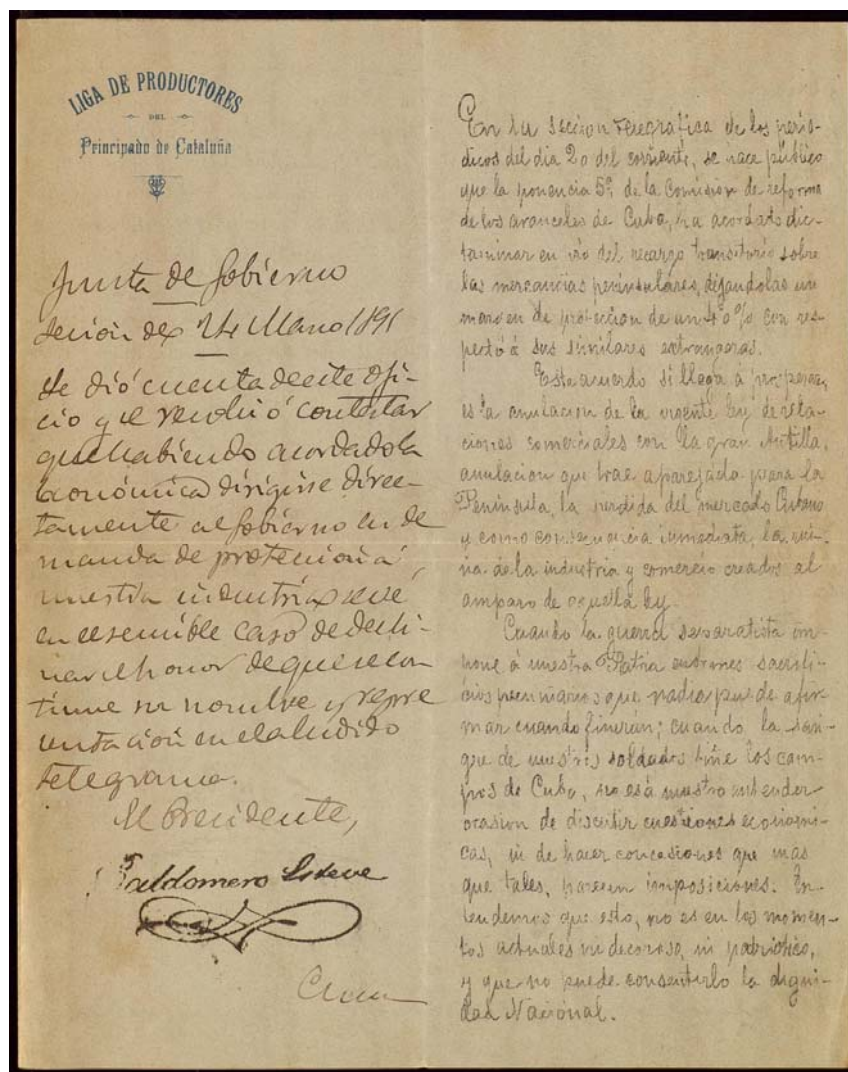

LA GUERRA DE CUBA (I): LA COLÒNIA

- Economia, societat i política de la Cuba colonial -

Escrit de la "Liga de Productores del Principado de Cataluña" en relació a la reforma aranzelària amb l'illa de Cuba.

[23.05.1895].

ANC1-1114-T-1242

Generalitat de Catalunya
Departament
d'Ensenyament

ANC
Arxiu Nacional de Catalunya

Nom alumne/a:	
Grup / Matèria:	
Data:	

1. INTRODUCCIÓ A L'ACTIVITAT

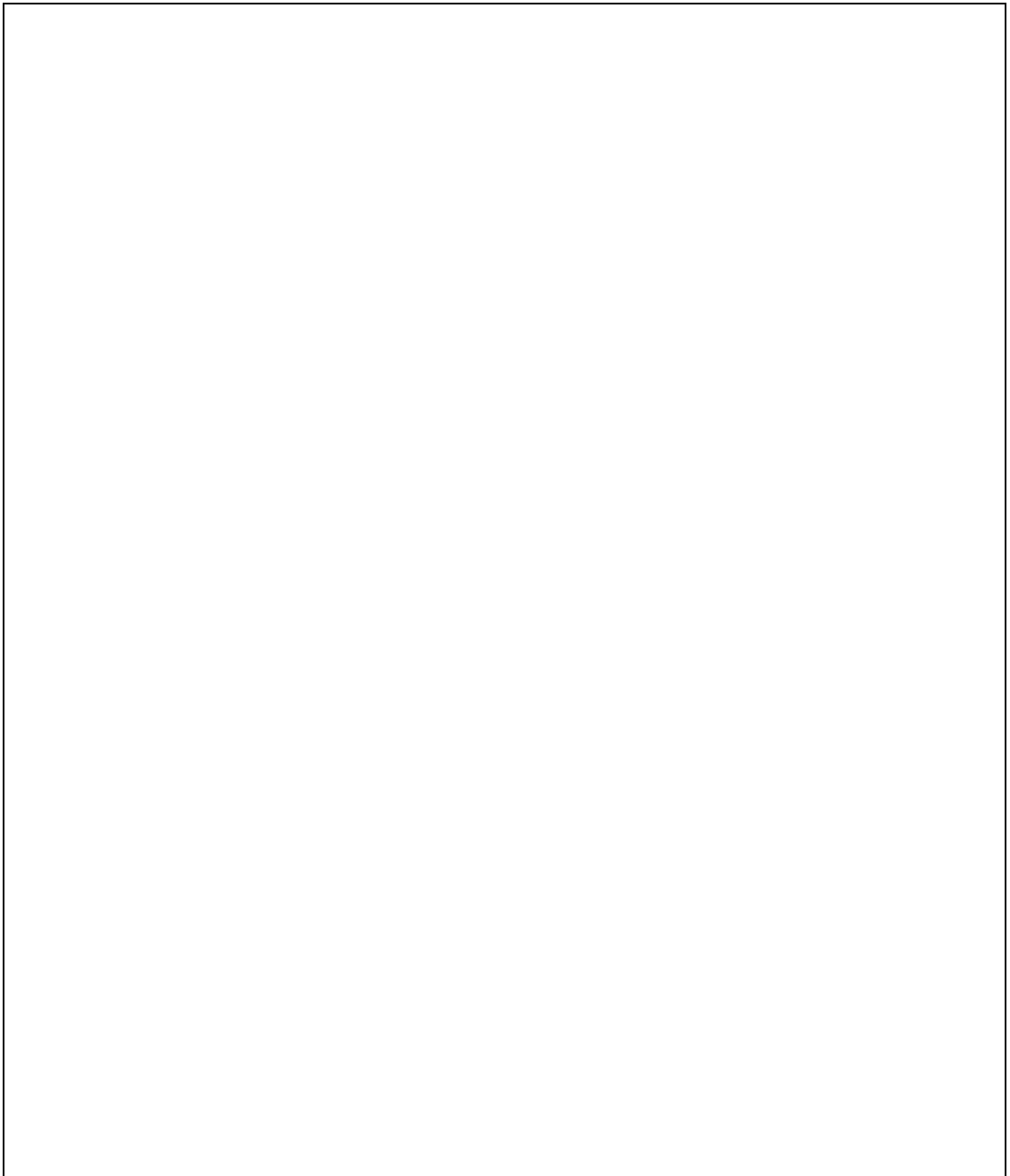
Ara, començareu una activitat que ens transportarà a la colònia de Cuba al segle XIX, una de les últimes colònies que tenia Espanya després que els estats continentals de Sud Amèrica (Veneçuela, Colòmbia, Argentina, Mèxic...) s'haguessin independitzat d'Espanya.

Veurem com s'estructurava la societat i l'economia cubana, des del seu descobriment pels europeus fins a finals del segle XIX, quedant-nos a les portes del procés independentista cubà. Veurem, també, quina va ser la participació dels catalans en l'activitat econòmica de l'illa i la posició política i cultural que hi mantenien.

2. D'ENTRADA, QUÈ EN SABEM?

Abans de començar, mirem què sabem de Cuba en general i de la Guerra de Cuba en particular.

- Penseu uns segons i aneu fent aportacions de tot allò que se us acudeixi de la història, el clima, la gent, l'economia, productes estrella, música, etc., de l'illa de Cuba. També de la Guerra, si coneixeu algun episodi, algun personatge, si us sona alguna cançó que en faci referència, etc.
- Apunta les teves aportacions i les dels companys i companyes. Agrupa-les per temàtiques (per exemple, història, economia, societat, personatges, cultura, etc.)

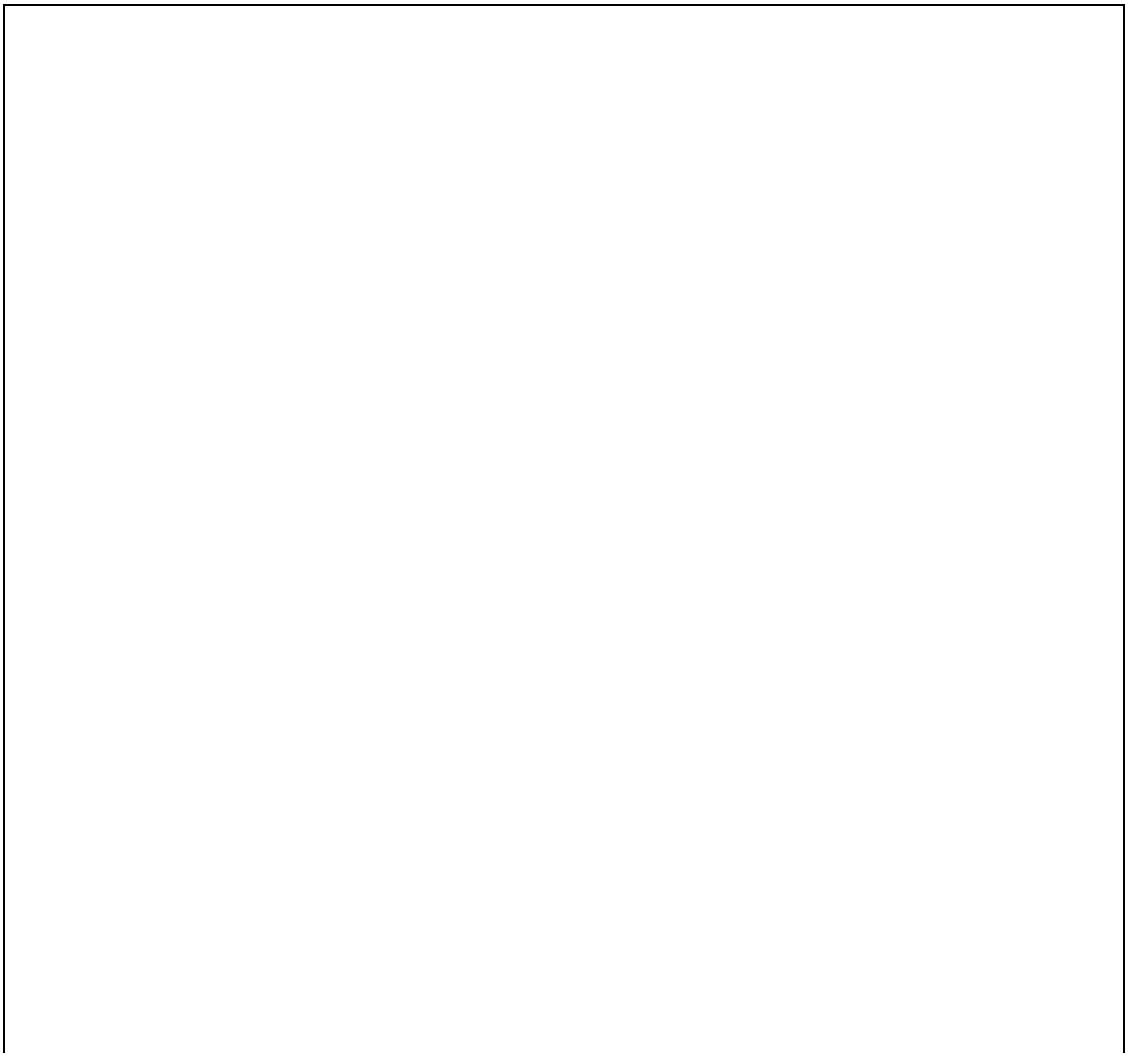
3. ENS SITUEM

Tot seguit, començarem a cercar informació i analitzar-la per tal de conèixer quina era la situació econòmica i social de la Cuba colonial.

Economia i Societat

En el seu primer viatge, Cristòfol Colom va arribar al Carib. Cuba estava habitada per dos pobles indígenes: els guanahatebey, a la part oriental de l'illa, i els indis arawak siboney i taïnos, a la part occidental.

- Fixa't en les seves característiques socials i culturals, apunta com estaven distribuïts pel mar del Carib i digues què va passar amb aquestes pobles amb l'arribada dels colonitzadors blancs (pots consultar-ho en aquesta pàgina de la [Viquipèdia](#)):

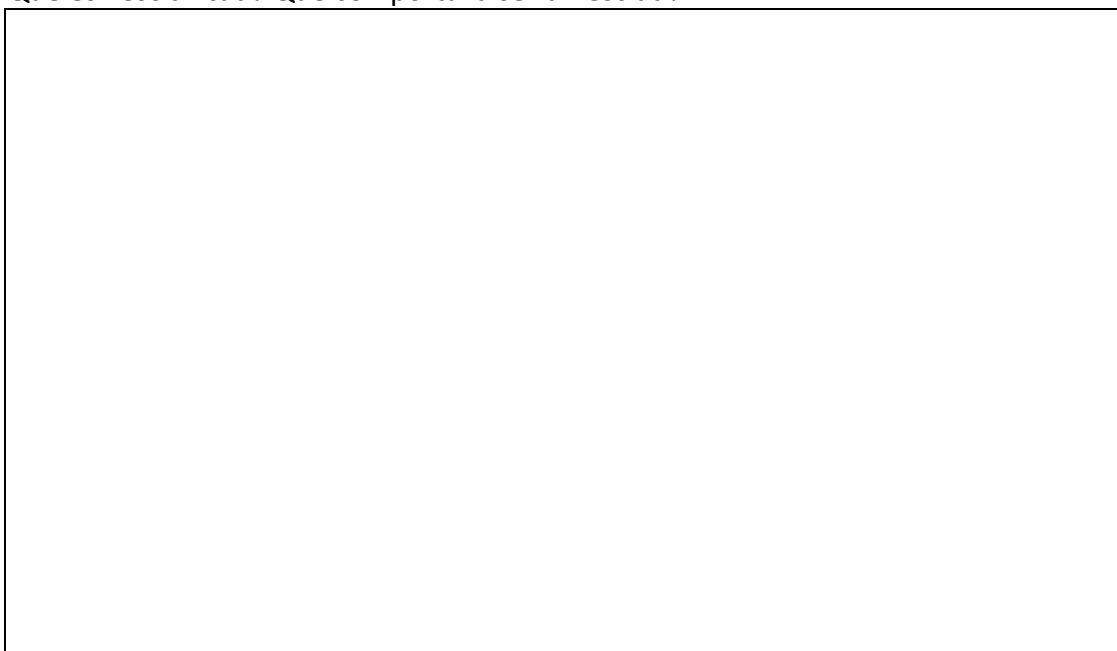

A la majoria de colònies que es van anar instal·lant al Nou Món, es va establir el sistema de la **encomienda**, que era un sistema d'explotació agrícola o minera (una hisenda) en el que la Corona donava o venia una terra a un colon espanyol juntament amb un lot d'esclaus indígenes per treballar.

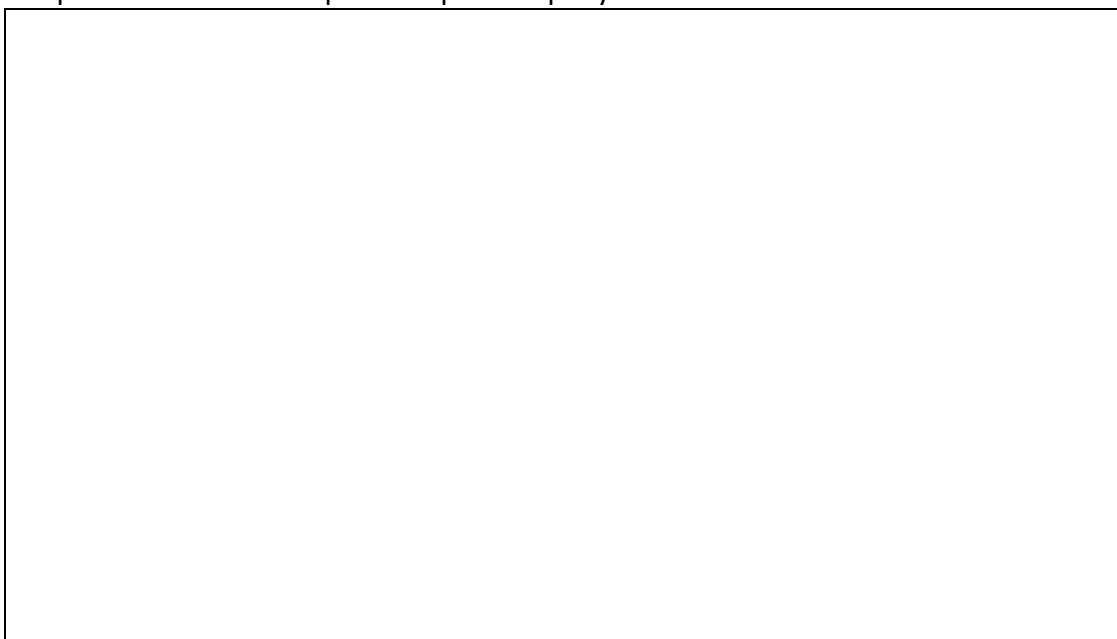
A Cuba però, no hi havia prou mà d'obra indígena i els colonitzadors van optar per importar esclaus d'Àfrica.

Mira en [la següent pàgina](#) la definició d'**esclavitud** i respon:

- Què és l'esclavitud? Què comportava ser un esclau?

- En quins territoris i fins quan va aplicar Espanya l'esclavitud? I a Cuba?

Cuba tenia una economia estretament relacionada amb el sistema colonial hispanoamericà, basat en un “**comerç triangular**”.

- Busca a Internet què era el “**comerç triangular**” i fes-ne un resum.

- Dibuixa en el mapa la direcció dels fluxos comercials (pots fer servir fletxes) i anota els principals “objectes” de comerç de cada punt.

- A qui creus que beneficiava el **comerç triangular**? A qui perjudicava? [Argumenta](#) les raons.

Perdudes les colònies continentals de Sud Amèrica, i amb el desenvolupament de les **plantacions sucreres**, Cuba va esdevenir la colònia més rica d'Espanya.

Amb el pas dels anys, es va anar desforestant l'illa i aquestes plantacions ho van anar ocupant tot. En paral·lel, l'arribada d'esclaus d'origen Africà es va multiplicar.

Existeixen evidències de la participació de catalans en el tràfic d'esclaus que alguns historiadors han investigat, tot i la dificultat per localitzar fonts primàries que parlin directament d'aquest tema.

4. APROFUNDIM

4.1. La participació catalana: emigració, comerç i indians

Fins el 1765, el tràfic amb les Antilles espanyoles era **monopoli** del port de Cádiz, malgrat que comerciants d'altres punts feien negocis indirectament o s'establien a Cádiz per negociar. A partir de 1778, es va obrir legalment el comerç a altres ports. Des de llavors, **la presència catalana a Cuba creixerà enormement**.

Entre 1820 i 1849, els catalans eren el grup d'emigrants espanyols més nombrós. Alguns d'ells anaven a Cuba amb contractes que els obligaven a treballar per determinat patró i sota determinades condicions, de vegades molt dures, a vegades arribava a situacions de semi-esclavitud.

Document 1

Proposta d'Isidoro Angulo perquè s'estudiïn anuncis relatius a contractes de treball a Cuba, per tal d'evitar actuacions poc humanitàries. [1846]. ANC1-1114-T-277.

- Observa i llegeix amb atenció el document. Clica sobre la imatge.

- Transcriu el document en el quadre que tens a continuació. Si tens dificultats amb alguna paraula, deixeu-la en blanc -amb el signe (...)- i, després, posant-ho en comú amb tots els companys i companyes, a veure si en traieu l'entrellat.

--

Respon les següents preguntes:

- Qui escriu o firma la carta?

- A qui va dirigida?

- Què era la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País? Qui la integrava? De quins temes s'ocupava? (busca-ho a la [següent pàgina](#))

- Qui era Isidor (o Isidoro) de Angulo i Agustí? Busca-ho a Internet.

- Resumeix el contingut de la carta.

- Què creus que indica el fet que es parli d'emigració de "blancs"?

- Llegint la carta, com et sembla que seria l'emigració cap a Cuba de molts catalans?

Tot i que la majoria d'esclaus provenien d'Àfrica i eren els que patien les condicions més dures, també s'ha demostrat que hi va haver un important contingent de persones que, provinents d'altres llocs, van arribar-hi com esclaus o en situacions que s'hi acostaven prou. Entre ells, també catalans. Aquesta situació es reflecteix en una frase que es va fer cèlebre entre la població negra i mulata: "*quién fuera blanco, aunque fuera catalán*".

Aquest aspecte de l'emigració però, ha quedat sovint amagat rere el mite de l'indià.

Els emigrants catalans que aconseguien sortir-se'n, generalment, establien negocis per revendre els productes que arribaven de Catalunya, en centres distribuïdors i establiments que es van anar escampant per l'illa, bastint una xarxa comercial relacionada amb les autoritats colonials i, per tant, participaven en el comerç triangular.

Així va sorgir la figura de l'indià, com a model d'èxit: un home que anava a Amèrica, s'enriquia i retornava a la península, sovint prodigant-se en festes, construint cases que reflectissin la seva condició, invertint en noves empreses o vivint de rendes. La majoria provenien de les costes del Barcelonès, del Maresme, de poblacions com Sitges, Vilanova i la Geltrú i de les costes del Garraf.

Indians importants serien Josep Xifré, Joan Güell, Miquel Biada, Francesc Gumà, Salvador Samà, Josep Gener, Pere Catasús o Antonio López y López, entre d'altres.

- Busca la biografia dels personatges que tens a continuació i omple la fitxa:

Josep Xifré
<p>- origen:</p> <p>- àmbit de negoci:</p> <p>- evidència de la seva fortuna (per exemple, descendents amb títols nobiliaris, empreses en actiu, edificis luxosos, monuments, noms de carrers...):</p>

Antonio López y López
<p>- origen:</p> <p>- àmbit de negoci:</p> <p>- evidència de la seva fortuna:</p>

Joan Güell
<p>- origen:</p> <p>- àmbit de negoci:</p> <p>- evidència de la seva fortuna:</p>

Facund Bacardí i Massó

- origen:

- àmbit de negoci:

- evidència de la seva fortuna:

Conclusions de l'apartat

- Els catalans, van participar en el comerç amb Cuba? Sempre? En quin grau?

- Què eren els indians?

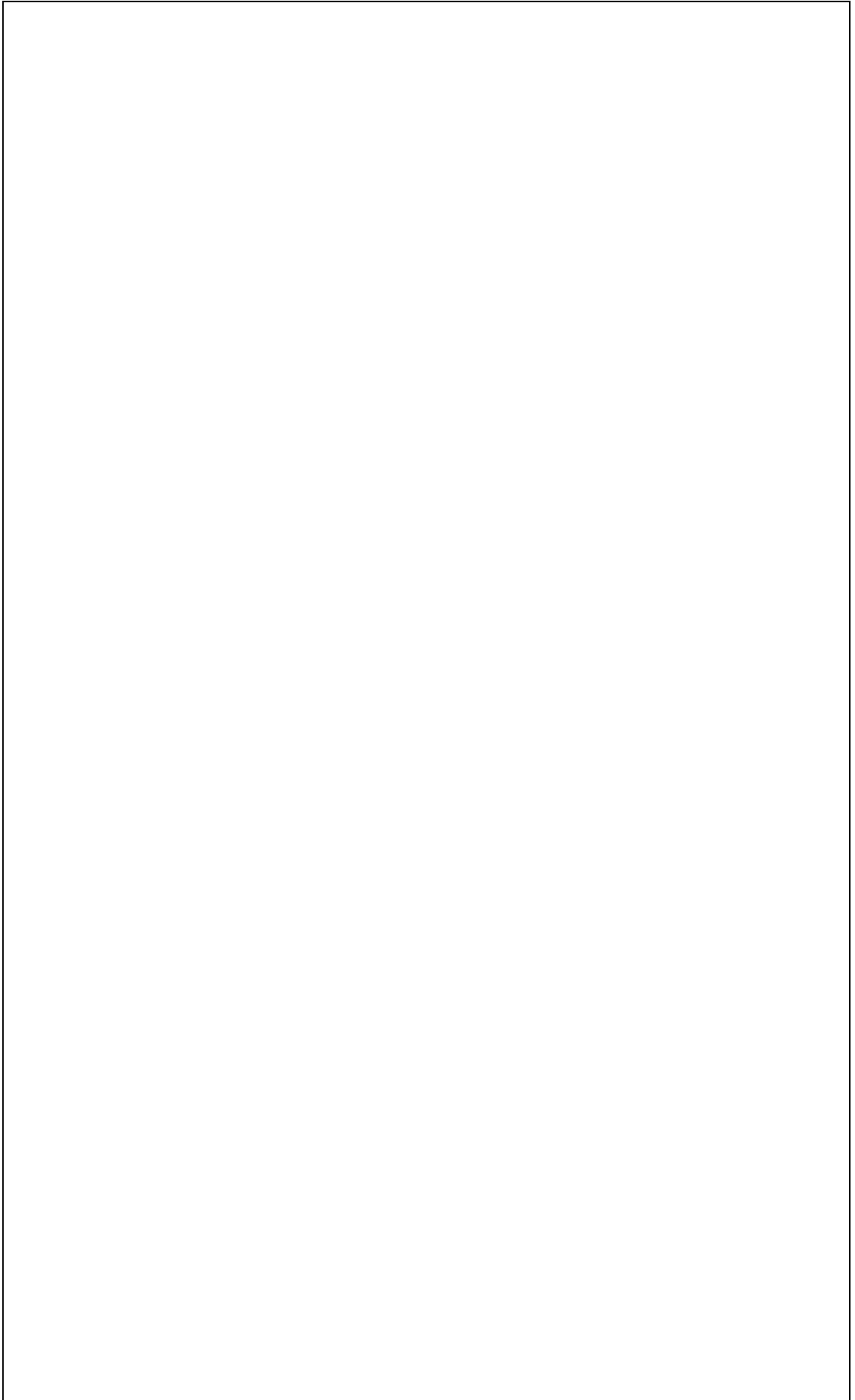
4.2. Els interessos econòmics dels colonitzadors traduïts a la política

Doc 2

	<p>Escrit de la "Liga de Productores del Principado de Cataluña" en relació a la reforma aranzelària amb l'illa de Cuba. [23.05.1895]. ANC1-1114-T-1242.</p>
---	--

- Observa i llegeix amb atenció aquest document. Clica sobre la imatge.
- Transcriu en el quadre que tens a continuació. Si tens dificultats amb alguna paraula, deixeu-la en blanc -amb el signe (...)- i, després, posant-ho en comú amb tots els companys i companyes, a veure si traieu l'entrellat.

--

Respon les següents preguntes:

- Qui escriu o firma la carta?

- A qui va dirigida?

- Resumeix el contingut de la carta.

- Quina posició econòmica defensen?

- Quina posició política?

Enric Prat de la Riba va ser un advocat, periodista i polític catalanista conservador. Fill de propietaris rurals, va ser un dels màxims representants dels interessos de la burgesia catalana. Entre d'altres càrrecs, va ser president de la Mancomunitat catalana (1914-1923/25), on va dur a terme una gran tasca cultural i de construcció d'infraestructures de país. Entre la seva obra escrita, destaca el llibre *La nacionalitat catalana*, publicat el 1906. Era una reflexió sobre el catalanisme i un programa polític que servís de guia a La Lliga Regionalista, el partit catalanista conservador hegemònic de principis de segle XX.

- Llegeix aquests dos fragments seleccionats i respon les preguntes que se't formulen a continuació:

Fragment 1:

“La imposició crida repulsió. La força que extén cadenes sobre’ls pobles congría la força de les revolucions que les trenquen, y encara que’l govern de una unitat política, així constituïda, fos exemple de sabia administració, revoltaría la dignitat dels pobles, sotmesos com menors a perpetual tutela. (...) Tota formació política que no respecti la personalitat dels pobles que la componen, està condemnada a desaparèixer; durarà només el temps que trigui la força dels oprimits a igualar en una o altra foma la força dels opresors.”

Prat de la Riba, E., *La nacionalitat catalana*, Tip. L’Anuari de l’exportació, Barcelona: 1906, reeditat per Escola d’Administració Pública de Catalunya, Barcelona: 2007, pp. 108-109.

- Resumeix les idees que defensa

Fragment 2:

“Els pobles civilisats o en camí d’arribar pel seu propi esforç a plenitud de civilització, tenen dret a desenrotllarse de conformitat amb les seves tendències, això és, a l’autonomia. Els pobles barbres, o els que van en sentit contrari a la civilització, han de ser sotmesos de grat o per força a la direcció i al poder de les nacions civilitzades. Les potències cultes tenen el deure d’expansionar-se sobre les poblacions endarrerides (...) La guerra que sotmet els pobles barbres als civilisats, és una obra de pau i civilització. Una nació que no sap defensar els seus drets amb les armes, no pot sostenir ni exercir en el món cap missió progressiva.”

Íbid, pp. 119-121.

- Resumeix les idees que defensa

- Compara els dos textos anteriors. Et sembla que defensen el mateix posicionament?

- Et semblen coherents o contradictoris? Per què?

- Quin posicionament polític creus que impliquen aquestes idees envers les aspiracions autonòmiques de Catalunya?

- I en relació a les demandes d'autonomia que sorgiran a Cuba?

4.3. Els interessos econòmics dels criolls traduïts a la política

Com a resposta a la situació econòmica de Cuba, alguns **criolls** (descendents d'espanyols nascuts a Amèrica) havien presentat queixes a Espanya pels aranzels, impostos sobre productes d'exportació i importació a què estava sotmès el comerç cubà i que sempre anava en benefici dels productors i comerciants peninsulars.

No es permetia als cubans ocupar càrrecs polítics, tenien vetada la llibertat de premsa, d'associació i d'opinió.

Les revolucions que van portar als països continentals d'Iberoamèrica a la independència, van arribar més tard a Cuba per dues raons fonamentals: el gran pes de l'administració colonial i dels comerciants espanyols, així com el gran nombre d'esclaus d'origen africà.

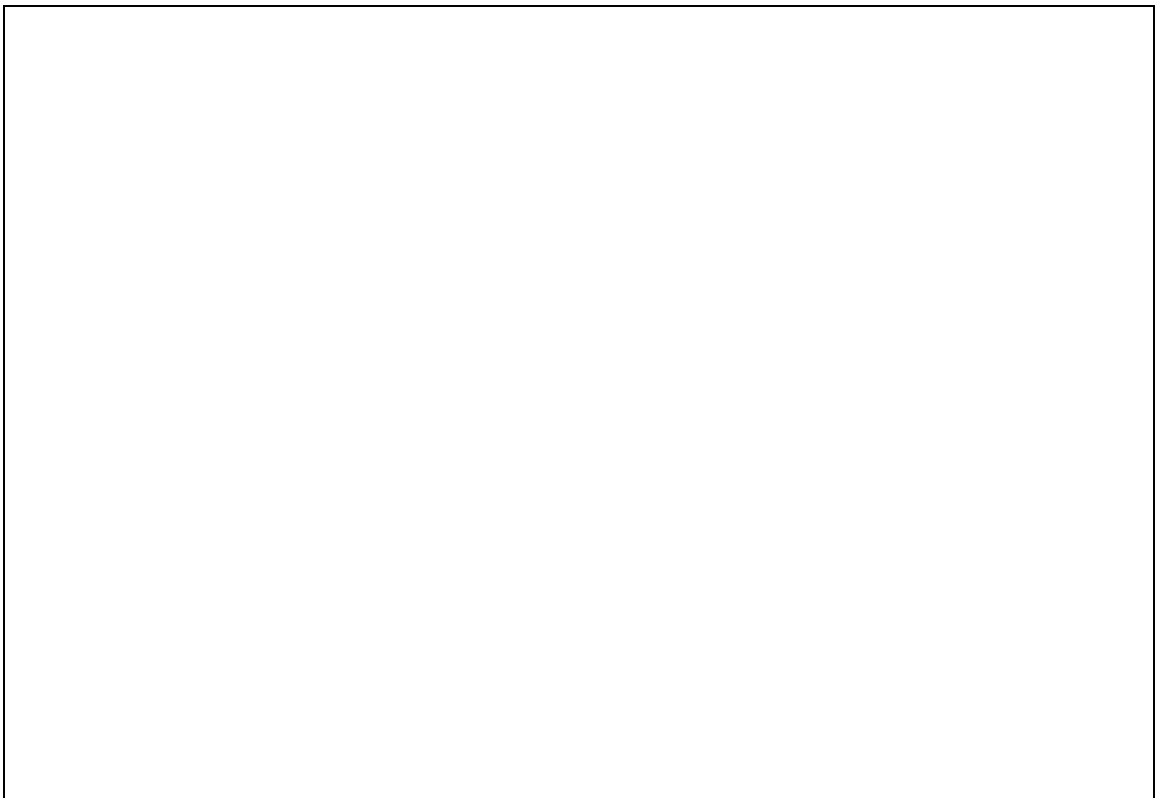
Aquestes revolucions, així com altres revolucions liberals, seran un referent pels revolucionaris cubans, i es mouran pels mateixos principis ideològics, tal vegada, amb major influència de la revolució d'Haití.

Respon les preguntes següents:

- Quins eren els referents o antecedents ideològics les Revolucions hispanoamericanes? Quan es van produir? (pots consultar-ho en el [següent enllaç](#))

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the student to write their answer to the first question.

- Què va passar a Haití entre 1791-1804? (Et pot servir [la següent pàgina](#) de la Wikipedia, en castellà)

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the student to write their answer to the second question.

Igualment, a Cuba sempre hi havia hagut resistències d'alguns esclaus que s'oposaven a l'explotació. Alguns, per exemple, s'amagaven a les muntanyes i vivien com a pròfugs de la llei (eren els anomenats *cimarrons*). També es van produir **aixecaments**, com el de José Antonio Aponte de 1812, el de José Francisco Lemus el 1823 o el desembarcament de 1825 de la Junta Patriòtica Cubana. El 1836, a Santiago de Cuba es va escollir diputat José Antonio Saco, periodista i nacionalista cubà partidari d'aplicar reformes a l'illa. El Capità General Tacón va prohibir les eleccions i va perseguir el representant electe. El 1842, Gran Bretanya atorgava al Canadà majors cotes d'autonomia, amb una assemblea canadenca electe. Saco vaticinava que si Espanya no feia el mateix, perdria Cuba a mans dels EUA. Precisament, a finals de la dècada dels 40, hi haurien les primeres negociacions no reeixides dels EUA per comprar l'illa, alhora que es van succeir un seguit d'intents a mans d'exiliats cubans d'envair l'illa. Un d'aquests fou el de Narciso López, el qual crearia la bandera cubana.

- Simbologia:

- Altres banderes similars:

5. CONCLUSIONS

- Quina era la principal força de treball a la Cuba colonial?

- Quins eren els principals productes que s'exportaven de l'illa?

- Els catalans van participar en el comerç colonial? Des de quan? En quin grau?

- Què eren els indians? Posa'n algun exemple.

- Quins interessos polítics tenien la majoria d'empresaris i comerciants catalans respecte Cuba?

- Què eren els criolls?

- Com és que la colònia de Cuba no es va independitzar quan ho van fer les colònies continentals de Sud Amèrica?

- Quina opinió tens de l'estructura socio-econòmica i política de la Cuba colonial?